

דף טו

(ע"ב) 'אם יש עדים שיצאת בהינומא וראשה פרוע כתובתה מאתים' — ואף על פי שאין שטר הכתובה בידה, אינו נאמן לומר אלמנה נשאתיך במיגו שהיה יכול לומר פרעתי כתובתה — פרשו בתוס' טעם הדבר, שמיגו במקום עדים הוא, שהרי העדים מעידים שיצאה בהינומא. והר"ן תירץ בענין אחר, שמדובר שהודה האב קודם מיתתו [באשה שנתארמלה] שלא פרע כתובתה, ובגרושה — מדובר מיד לאחר הגירושין, שודאי לא פרע מקודם לכן, כי אין אדם פורע תוך זמנו. ומשמע בר"ן שאין זה מגו במקום עדים — ויש לפרש טעמו, מפני שאין כאן עדות על בתוליה אלא שהיתה מוחזקת כבתולה, אבל יתכן שאעפ"י שהיתה בחזקת בתולה הוא לא מצא לה בתולים, לכך נאמן במיגו. (עפ"י הב"ח).

וטעם התוס', אפשר שסוברים שכך היתה תקנת חכמים מעיקרא, שאינה צריכה יותר מעדות על כך שיצאה בהינומא וכד', ואין אחר בירור זה כלום, ואם כן יש כאן מיגו במקום עדים ממש, כאילו הביאה עדות ברורה על בתוליה. או אפשר שהתוס' סוברים שמיגו במקום מנהג דינו כמיגו במקום עדים ואינו מועיל. וכבר נחלקו בדבר הראשונים, כמובא בהפלאה ובש"ך חו"מ בכללי מיגו. (ע' בהרחבה בשו"ת שבט הלוי ח"ה רט וח"ט רפ).

— בבאור מחלוקת הרמב"ם (אישות טז, כה) והראב"ד ושאר ראשונים (ערא"ש), האם כשאין עדים צריך הבעל להישבע שבועת 'מודה במקצת' אם לאו — ע' במגיד משנה ומרכבת המשנה שם; חדושי הגר"ח הלוי שם; מנחת שלמה ח"א עז; שבט הלוי ח"ה רט וח"ז רטז.

דף טז

'אבל הכא בברי וברי לא אמר' — וגם באלמנה אנו מחשיבים טענת היורשים כ'ברי' כיון שאנו טוענים ליתומים כל מה שיכול היה אביהם לטעון. (רא"ש. ע"ע בברור שיטת הרא"ש אם 'טענינן' נחשב ברי, בשו"ת אבני נזר חו"מ ו).

'בשלמא לרבי אלעזר דאמר במנה ולא כלום, מגו דאי בעיא אמרה מוכת עין אני תחתך ואית לה מאתים וקאמרה מעיקרא דלית לה אלא מנה מהימנא' — אף לדעת רבנו תם (מובא במדכי ריש בבא מציעא), שאין נאמן בטענה על ממון זה במיגו שהיה טוען על ממון אחר, והרי כאן אומרים 'מיגו' מממון אחר — צריך לומר שבברי ושמה מודה שאומרים 'מיגו' אפילו ממון לממון. (עפ"י שער המלך — טוען ונטען ח, טז)

(ע"ב) 'אי כל הנשאת בתולה יש לה קול כי אתו עדים מאי הוי, הנך סהדי שקרי נינהו' — מצינו כעין סברא זו להלן כג, שיש אומדנא מוכחת המועילה להכחיש את העדים, ע' כמובא שם מ'קובץ שעורים'.

'כוס של בשורה' — רש"י פירש, כוס המבשר עליה סימני בתולות. ובערוך ('בסר') גרס 'כוס של בסורות'. אולי פירושו יין מענבים שלא נתבשלו לגמרי הקרובים להיות בוסר, ולכך הוא סימן לבתולה.

'כיצד מרקדין לפני הכלה...' — קודם פירש העברת כוס של בשורה שהוזכרה בברייתא, ועתה מפרש 'רקדו לפני'. (מהר"ם שיף)

— אין לשמוע מכאן שעיקר המצוה היא לשמח הכלה, שאין לזה טעם, אדרבה, האיש מצווה על פריה ורבייה ולא האשה. וגם מלשון הגמרא בברכות (ו) משמע ששמחת חתן היא המצוה — אלא יש לפרש שאמירת שבת לכלה נועדה לשמחת החתן, לשבת את מקחו וכמו שאמרו בסמוך מי שלקח מקח מן השוק וכו'. (עפ"י קובץ שעורים).

ואולי יש לומר שהיא זקוקה יותר לשמחה, וכמו שמשמע בגמרא לעיל (ה). 'שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמח עמה שלשה ימים'. וגם על החתן מוטל לשמחה, וכדרך שאמרו ברגלים 'אשה — בעלה משמחה).

ומשמע לכאורה מכאן שעיקר המצוה לשמח החתן הוא על ידי שמשבחים הכלה, ואולם בפרקי דרבי אליעזר (טז) מבואר שצריך לקלס את החתן במעלותיו. (עפ"י אילת השחר. וע' בן יהוידע).

'בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה' — רמזים וענינים — ע' בספר צפנת פענח דמ"ו. כתונת פסים דכ"ז. מי השלוח וישב, ד"ה ויהי ער.

דף יז

'כלה נאה וחסודה' — רק כאשר היא 'חסודה', משתבחת ומתהללת ביפיה, כמו שנאמר שקר חזן והבל היפי. אשה יראת ה' היא תתהלל — בחן וביופי. (עפ"י עבודת ישראל — ויצא, ועוד)

'אמרו להן בית שמאי לבית הלל הרי שהיתה חגיגתה או סומא אומרים לה כלה נאה וחסודה והתורה אמרה מדבר שקר תרחק. אמרו להם בית הלל לבית שמאי לדבריכם מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו בעינינו או יגננו בעינינו... — וטעמם של בית הלל, שכל שהוא מפני דרכי שלום אין בו משום 'מדבר שקר תרחק'. (ריטב"א).

וכן איתא במסכת כלה (רבתי י'): 'וב"ה נמי ליכא הכא נאה?! דלמא נאה במעשיה, נאה מבתי אבות, וחסודה — בדנפשיה, דאחזקי בבישתא לא מחזקינן. ובית שמאי אומר, מי כתיב משקר תרחק, מדבר שקר — אפילו סתם. ובית הלל אומר, כי אמר רחמנא מדבר שקר משום 'ונקי וצדיק אל תהרוג' הא לקיומי שפיר דמי. ובית הלל, מאי שנא דמיתביה ממקח, וליתביה מדאורייתא, דתניא גדול השלום שאפילו הקב"ה שינה בו... הכי קאמר, לא מיבעיא דמדאורייתא שפיר דמי אלא אף לבריתא שפיר דמי. כלפי ליא? — איפוך...! וע"ע בשו"ת רב פעלים חו"מ ח"ג א; דרשות שבת הלוי שער ק, י).

ומהר"ל ביאר: 'כי אין דבר זה נקרא שקר, ואע"ג שהכלה בעצמה אינה נאה וחסודה, מ"מ כלפי הבעל שבחר בה היא חסודה בעיניו. וזה שאמר מי שלקח מקח מן השוק ישבחנו או יגננו בעיניו, כלומר שאין ראוי שיגננו אחר שלקח המקח הרי היה נאה בעיניו, והוא הדין הכלה אין רוצים לשבת הכלה מצד עצמה רק כאשר היא מצד החתן.

אבל במערבא היו אומרים לא כחל ולא סרק ויעלת חן — ודבר זה יותר ראוי לאמרו, שהרי באמת היתה מעלת חן בפני החתן, שהרי לכך לקחה ואין כאן מדבר שקר תרחק, וזה מבואר'. (חדושי אגדות מהר"ל).

וזה באור 'מכאן אמרו חכמים לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות' [ולכאורה אין מובן כל כך הקשר בין אמירת האמת לדעתו מעורבת עם הבריות. וערש"ש] — כלומר שמבין דעתו של כל בריה ובריה, ואעפ"י שבעיניו אינה נאה וחסודה, יורד לדעתו של החתן או של הלוקח, ומבין שבעיניו היא יפה, ויש מקום לשבח לפי דעתו של כל אחד ואחד ולא לפי דעתו של המשבח).

דף טז

כד. האם יכולה אשה לגבות כתובתה ללא הבאת שטר הכתובה?

למאן דאמר כותבין שובר, וכן הוכיח רבי אבהו ממשנתנו / מהברייתא, יכולה האשה לגבות כתובתה בעדים ללא שטר-הכתובה, והיא כותבת לו שקיבלה כתובתה ויהא השובר בידו לראיה. ולמאן דאמר אין כותבים, אינה יכולה לגבות ללא הבאת הכתובה ומסירתו לבעל, מלבד במקום שאין כותבים כתובה. ואפילו במקום כזה, אם כתב לה הוא, אינה גובה ללא השטר אפילו איבדתו, כי חוששים שמא לאחר זמן תגבה שוב בשטר, אלא אם יש עדים שהשטר נשרף וכד'. במקום שכותבים כתובה, אומר רבנו תם שאפילו יש עדים שנשרפה הכתובה קודם הגירושיין אינה גובה, כי יש לחוש שכתב לה כתובה אחרת [ודוקא שכתב בשעת הנישואין. עתוס' פט. ד"ה במקום], שהרי אסור להשהותה ללא כתובה.

דף יז

כה. א. כיצד מרקדים ומשבחים לפני הכלה?

ב. מת היוצא ליקבר, כלה היוצאת לחופה, ומלך ישראל — מי מעבירים מפני מי?
ג. האם מבטלים תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה?

א. כיצד מרקדים לפני הכלה? בית שמאי אומרים: כלה כמות שהיא (לפי יופיה וחשיבותה מקלסים אותה (רש"י). ואם יש בה מום ישתקו ולא ישבחוה או ישבחוה בדבר נאה שיש בה. (תוס'), שהרי אמרה תורה מדבר שקר תרחק. ובית הלל אומרים: כלה נאה וחסודה (כלומר ישבחוה לגמרי, כי אם יזכירו רק דברים מסוימים שיש בה, מכלל שאר הדברים לגנאי. (עפ"י תוס'). וכאדם הלוקח מקח רע מן השוק, יש לחברו לשבחו בעיניו ולא לגנותו. מכאן אמרו חכמים לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות לעשות לאיש ואיש כרצונו (מהרש"ל).

כאשר בא רב דימי אמר, כך משוררים לפני הכלה בארץ ישראל: לא כחל ולא שרק ולא פירכוס — ויעלת חן.

אמרו עליו על רבי יהודה בר אילעאי שהיה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה ואומר כלה נאה וחסודה. רב שמואל בר רב יצחק היה מרקד עם שלשה בדים. אמר רבי זירא: מבייש אותנו הזקן (שנוהג קלות ראש בעצמו ומזלזל בכבוד תלמידי חכמים). כאשר נפטר רב שמואל מן העולם היה מפסיק עמוד של אש בינו ובין העם, דבר שאינו נמצא אלא לאחד או לשנים בדור. אמר רבי זירא: הועיל לו לזקן שוטו (= שוט ההדס שהיה מרקד בו) / 'שטותו' / שיטתו.

מכאן משמע שמצוה גדולה היא עד מאד, עד שרבי זירא לא תלה לו אותו עמוד אלא בזכותה. ומכל מקום יוהר מי שהוא ראש לציבור, איך ומה יתנהג, שלא יתבוה בעיניהם ודבריו לא יהו נשמעים ויצא שכרו בהפסדו. והבא לטהר מן שמים מסייעים לו. (ים של שלמה).

רב אחא היה מרכיב את הכלה על כתיפו ומרקד. אמרו לו התלמידים: אנו מהו שנעשה כן? אמר להם: אם דומה עליכם כקורה — מוטב, ואם לא — לא.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מותר להסתכל בפני כלה כל שבעה כדי לחבבה על בעלה. ואין הלכה כדבריו.

יש אומרים שביום הראשון שהוא עיקר החיבוב אצל בעלה — מותר. שאם לא כן מי יעיד שיצתה בהינומא וראשה פרוע. והרא"ש דחה זאת ואסר אפילו שעה אחת. ואולם צידד שלא